

De belangen van onderzoekers en proefdieren

Jaag innovatieve bedrijven niet naar de VS

Kees Brunia en Jan Hoeijmakers

In Staphorst vragen wat men van vaccinatie vindt. Zo is de evaluatie van de Wet op de dierproeven verlopen. De opdracht daartoe van minister Hoogervorst (Volksgezondheid, Welzijn en Sport – VWS) is in handen gegeven van de Programmacommissie Alternatieven voor Dierproeven, die de leerstoelgroepen 'Recht en Bestuur' en 'Toegepaste Filosofie' van de Universiteit Wageningen ermee belastte.

Het rapport 'Een Noodzakelijk Kwaad' is door Hoogervorst per omgaande naar de Kamer gestuurd. De evaluatie zal donderdag worden toegelicht tijdens een minisymposium in Utrecht, waarvoor een kleine groep belanghebbenden is uitgenodigd. Aan de tekst van het rapport kan echter niets meer worden veranderd, want die ligt al bij de volksvertegenwoordigers. Het is te hopen dat die hun ogen open houden en een betere voorlichting eisen over de gang van zaken om te voorkomen dat het onderzoeksklimaat in Nederland nog verder achteruitgaat.

Om een nieuw geneesmiddel op de markt te brengen is tien jaar onderzoek nodig. Een belangrijk deel van die tijd wordt besteed aan het werk met proefdieren. In 95 procent van de gevallen gaat het om muizen en ratten. Dat is nood-

Vraag in Staphorst niet wat men van vaccinatie vindt

zakelijk om de werkzaamheid van nieuwe middelen te toetsen en hun veiligheid vast te stellen. Daarna begint het testen op gezonde personen of patiënten, wat uiteindelijk kan leiden tot de officiële registratie van het middel. Het voorkomen van epileptische of astma-aanvallen, het bestrijden van de ziekte van Parkinson, vaccinaties tegen infectieziekten, het ontwikkelen van vaccins tegen aids of malaria en van geneesmiddelen tegen bepaalde vormen van kanker – geen van deze activiteiten zijn mogelijk zonder dat eerst de noodzakelijke dierproeven zijn uitgevoerd.

Natuurlijk moeten de dieren met grote zorgvuldigheid behandeld worden en mag er geen node-loos lijden worden veroorzaakt. Dat wordt sinds 1977 gegarandeerd door de Wet op de dierproeven. Deze wet moest na 25 jaar ge-evalueerd worden en dat is nu met het rapport 'Een Noodzakelijk Kwaad' gebeurd.

Sinds de aanpassing van die wet in 1996 worden alle proeven per instituut tevoren uitvoerig ethisch getoetst door een Dier Experimenten Commissie (DEC). Hierin zitten interne en externe deskundigen, die kritisch alle projectvoorstellen bestuderen en van commentaar voorzien. Voorstellen worden resoluut teruggestuurd naar de onderzoeker, wanneer de commissie een betere argumentatie of veranderingen in de proefopzet nodig acht.

Serieuze onderzoekers zijn veel tijd kwijt aan het schrijven van projectvoorstellen, serieuze DEC-leden met het beoordelen ervan. Beide partijen streven een zo goed mogelijk zorg voor de proefdieren na. Het nu uitgebrachte evaluatierapport dreigt deze ernstig te verstoren.

Het rapport opent met de constatering dat de wet zeker heeft

bijgedragen aan de bescherming van proefdieren in Nederland. Dit lijkt ons terecht: in geen enkel ander land heeft elke laboratorium-muis een welzijnsdagboek.

De gevolgen van de aanbevelingen in het rapport zijn echter ernstig.

• *Juridisering van het onderzoek en wetenschappelijke achterstand ten opzichte van het buitenland.* In het verleden heeft de vereniging Proefdiervrij via de rechter geprobeerd inzage te krijgen in projectvoorstellen, uitgaande van het idee dat de DEC een bestuursorgaan is en dat via de Wet op de openbaarheid van bestuur alle DEC-stukken openbaar kunnen worden. Dat bleek een misvatting, want de rechter heeft vastgesteld dat de DEC geen bestuursorgaan is. Alle DEC's leverden echter hun jaarverslagen in bij het ministerie van VWS. Dus konden de stukken ook bij het departement worden opgevraagd, met hetzelfde beroep op de openbaarheid van bestuur. Het gevolg is dat alle jaarverslagen nu geanonimiseerd moeten worden. Namen van onderzoekers zijn niet bekend.

Het rapport wil nu „transparantie van besluitvorming”. Dat is verhullende taal voor dat ene doel: inzage in de stukken. Het gevolg zal zijn dat in iedere onderzoeksbegroting dan een vaste post 'advocaatkosten' moet worden opgenomen. Dat betekent minder tijd en geld voor het onderzoek zelf en daardoor een dreigende achterstand op het buitenland.

• *Bedreiging van individuele onderzoekers.* Zodra onderzoekers met naam en toenaam bekend zijn door de gewenste openbaarmaking van alle gegevens, kunnen ze een makkelijke prooi worden voor activisten, die in Nederland strafeloos huizen kunnen bekladden, banden lek steken en sloten van huizen en auto's met stopverf of lijm dicht smeren. Er zijn in ons land wetenschappers die met hun gezin jaren aan dit soort fysieke en emotionele bedreigingen zijn blootgesteld.

Na forse incidenten hebben verschillende bedrijven in Nederland de afgelopen jaren hun vergunning om met proefdieren te werken ingeleverd en hun researchactiviteiten verplaatst naar het buitenland. De staat hoort zijn burgers te beschermen maar slaagt daar onvoldoende in.

• *Bedreiging van het investeringsklimaat voor de farmaceutische industrie die zijn onderzoek niet voortijdig op straat wil hebben.* Het kabinet wil voorkomen dat wetenschappers die onderzoek doen naar de ontwikkeling van geneesmiddelen massaal wegtrekken naar de Verenigde Staten. Op werkbezoek in Amerika ontdekte Hoogervorst „dat het daar stikte van de Europeanen”. Topman Wijers van Akzo-Nobel (Organon) had hem al eerder gewaarschuwd voor de enorme zuigkracht van de VS op biomedische onderzoekers. (NRC Handelsblad, 18 augustus). Daarom wil de minister een topinstituut oprichten, waarin universiteiten en industrie eendrachtig gaan samenwerken.

Dat instituut kan hij wel vergeten als hij 'Een Noodzakelijk Kwaad' als leidraad neemt voor zijn beleid. Bij zijn volgend bezoek aan de VS komt hij ongetwijfeld de rest van de Nederlandse onderzoekers tegen: Het rapport heeft een ingebouwde garantie voor braindrain.

Kees Brunia is emeritus hoogleraar fysiologische psychologie aan de Universiteit van Tilburg; Jan Hoeijmakers is hoogleraar moleculaire genetica aan het Erasmus Medisch Centrum.

Als de aanbevelingen van het rapport 'Een Noodzakelijk Kwaad' over de Wet op de dierproeven worden uitgevoerd, zal het onderzoeksklimaat in Nederland nog verder achteruitgaan en zullen nog meer wetenschappers naar Amerika uitwijken, waarschuwen Kees Brunia en Jan Hoeijmakers. Minister Hoogervorst kan volgens hen zijn biomedisch topinstituut dan wel vergeten. Netty van Lookeren Campagne pleit voor meer begrip en samenwerking tussen dierenbeschermers en de farmaceutische industrie.

Tactiek van dierenfront moet veranderen

Netty van Lookeren Campagne

Al vanaf de oudheid worden er proeven op dieren gedaan en met de ontwikkeling van de wetenschap, die voor ons niet snel genoeg kan gaan om elkaar opvolgende ziektes te bestrijden, nam het gebruik toe.

Al twee eeuwen geleden (1824, Arthur Broome) kwam er in Europa georganiseerd verzet tegen dierproeven. De gevoelige, denkende mens heeft zich altijd de vraag gesteld: is het niet moreel verwerpelijk dat wij dieren gebruiken voor ons eigen nut? Dat we ze daarvoor leed berokkenen?

Maar de mens is ook een dualistisch wezen en tot op heden is geen enkele organisatie erin geslaagd dierproeven uit te bannen. Telkens weer prevaleert het belang van de mens zelf en ook bij dierenbeschermers zijn er weinig te vinden, die een geneesmiddel weigeren omdat er dierproeven bij betrokken waren.

Wil dat zeggen dat protesten geen zin hebben? Integendeel. Dankzij een constante druk van dierenbeschermers is er in vele landen nieuwe wetgeving totstandgekomen, bij ons in 1977. Er kwamen protocollen, controles, er moest verantwoording worden afgelegd. Het proefdiergebruik werd aan banden gelegd en dat is wel dege-lijk te merken. De terughoudendheid is groter, het bewustzijn dat

ceerd, afkomstig van alternatievenonderzoeker prof. dr. C. Hendriksen en zijn team, om wetenschappers te leren hoe je tijdig een humaan eindpunt voor het dier kunt bepalen. Beide onderzoekers zijn al diverse malen in de prijzen gevallen.

Ik heb gezien hoe konijnen in vele dierenlaboratoria beter gehuisvest en verzorgd worden dan in menige achtertuin en hoe men steeds meer rekening probeert te houden met de gedragsbehoeften van de dieren. Er gebeurt heus wel wat.

Klinkt dit alsof het nu ideaal is en het allemaal wel meevalt? Dan heeft men mij slecht begrepen. Ik vind het alleen zo jammer en ook onverstandig, als dierenbeschermingsorganisaties zich uitsluitend beperken tot het zich afzetten tegen de proeven. Proefdieren de wereld uit ... Het is mij te gemakkelijk.

Wat kunnen dierenbeschermers dan doen? Meer dan genoeg.

- Er moet een vaste post in de budgetten komen voor het dierenwelzijn.
- Dieren moeten naar hun aard gehouden worden, dus: dieren zoveel mogelijk sociaal laten leven, afleiding voor de dieren (verveling is lijden), licht en lucht in de laboratoria (ook voor de mensen).
- Er moet bij nieuwbouw meer aandacht komen voor de dierverblijven en slechte onderkomens dienen te worden vervangen.
- Er moet veel meer geld naar het onderzoek naar alternatieven, computermodellen, weefselkweken etc.
- Er moeten goede contacten gelegd worden met onderzoekers, in een sfeer van wederzijds respect. Ze doen hun werk als u en ik en hebben thuis ook kinderen en een hond. Een appèl om gewetensvol en met grote terughoudendheid te werk te gaan, werkt beter dan hun huizen te bekladden.
- Wetenschappers moeten meer openheid betrachteren en voorlichting geven aan het publiek, in plaats van zich te verstoppen in de laboratoria.
- Er moet gelobbyd worden om te voorkomen dat proeven dubbel gebeuren, dat betekent dat men binnen Europa elkaars testen erkent.
- Er moet gelobbyd worden om te bewerkstelligen dat er geen dierproeven meer gedaan worden voor huishoudelijke producten. Proeven voor cosmetica zijn in Nederland al verboden.
- Het publiek moet op een andere manier bewust gemaakt worden, niet door middel van dure advertenties met misleidende informatie, maar door te bevorderen dat het zich medeverantwoordelijk voelt.
- En er moet een bovengrens komen aan het lijden dat men een dier mag aandoen.

Een mooie lijst, en veel kan samen gebeuren. In Denemarken hebben ze dat al ontdekt. Bij het farmaceutische bedrijf Novo Nordisk werken bijvoorbeeld dierenbeschermers, proefdierdeskundigen en management met succes samen.

Dierenbeschermers moeten bindendringen in de proefdierwereld om het op te nemen voor de dieren, maar dan wel met respect voor en vertrouwen in elkaar en op het niveau van een wetenschappelijke omgeving. Verketteren is vruchteloos. Dat is geen vuile handen maken, zoals ik vaak hoor, dat is pragmatisch denken.

Netty van Lookeren Campagne was van 1996 tot 2004 bestuurslid van de Sophia-Vereeniging tot Bescherming van Dieren.

Respect en vertrouwen in elkaar gevraagd

men met levende wezens werkt dringt beter door en het proefdiergebruik is drastisch afgenomen.

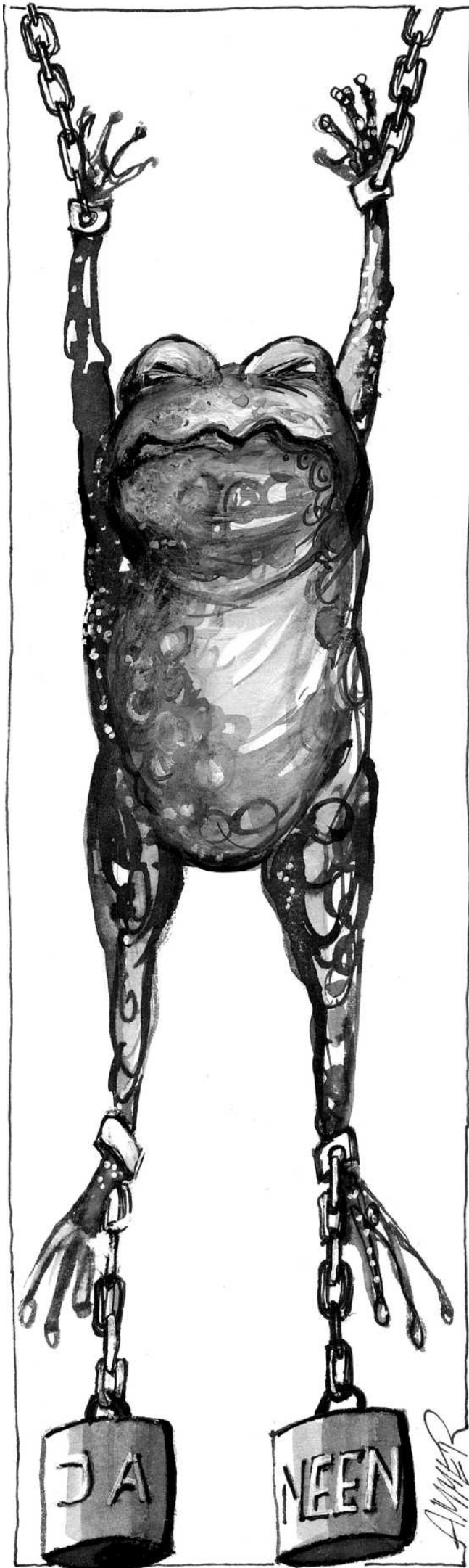
Toch is er nog veel te doen en te verbeteren, maar mijn stelling is dat het tijd wordt dat de tactiek van dierenbeschermers verandert.

Op een wetenschappelijk congres in Utrecht in 2000 met als thema 'Zijn er nog dierproeven in 2025?' luidde de conclusie 'ja', en dat noopt tot een pragmatisch standpunt. Ik ben het dan ook niet eens met teksten als: „Helaas worden alternatieven nog veel te weinig gebruikt, simpel omdat wetenschappers nu eenmaal gewend zijn aan dierproeven en vaak niet beter weten.” (Uit een recente folder van de vereniging Proefdiervrij).

Zo is het al lang niet meer. Bovendien is er een wettelijk verbod op dierproeven als er een alternatief voor bestaat.

Als je weet dat er geen dierproef meer plaatsvindt zonder eerst door een dierenexperimentencommissie beoordeeld te zijn, als je weet hoe moeilijk het is alternatieven te ontwikkelen, als je weet dat elke student/onderzoeker die met dieren werkt eerst een intensieve cursus heeft moeten volgen waarbij hij de nodige vaardigheden en de juiste mentale houding krijgt aangeleerd, dan rikt zo'n uitspraak naar volksverlakkerij.

Ik heb gezien hoe er binnen instellingen met succes hard gewerkt wordt aan verbeteringen, maar ook dat het soms nog slecht is. Men eerbiedigt de drie V's, die staan voor Vermindering, Vervanging en Verfijning van dierproeven, een principe van twee Engelse wetenschappers, Russel en Burch, die hier zijn geïntroduceerd door de Utrechtse hoogleraar, prof. dr. B. van Zutphen. Hij is ook de ontwerper van bovengenoemde cursus die in steeds meer landen over de hele wereld gebruikt wordt. Onlangs werd er een cd gelan-

TEKENING WOLFGANG AMMER